

SBURATORUL *Literar*

REVISTA · SAPTAMANALA

SUMARUL No. 14

E. Lovinescu	Hortensia Papadat-Bengescu
Emil Dorian	Căntece pentru Lelloara
Constanța Marino-Moscu	Ultimul acord
G. Rotică	Ușa
Marcel N. Romanescu	Pocălnță
Dragoș Protopopescu	Cărți vechi
Alex. Popescu-Telega	Literatură spaniolă contemporană
Mihail Cosma	Vulturul
Condora	O vedenie

CRONICA DRAMATICA. — F. ADERCA. — *Teatrul Național: „Inelul”*.

CRONICA ARTISTICA. — VICTOR ION POPA: *Ipolit Strâmba și N. Vermont*.

— *Insemnări Literare.* —

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică și Culturală

Prețul unui număr

Abonamente : pentru un an Lei 100,—

LEI 2.—

" / " " " 60.—

Abonamente se primesc la :

Administrația Revistei „Sburătorul Literar“

BUCUREȘTI

STRADA SMÂRDAN, 4

și a librăria „Mercur“, București, Calea Victoriei, 27

**Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondență,
trimițându-se costul respectiv prin mandat poștal,
la Administrația Revistei.**

**Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresa
d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu,

**Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Pa-
trașcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere,**

Figurine literare, Anticipații literare, etc.

Ed. „Ancora“ Alcala & Calafateanu

PREȚUL LEI 15.—

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ȘI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

Hortensia Papadat-Bengescu *)

I

Literatura d-nei Hortensia Papadat-Bengescu trezește revulsionea diletantismului. Deprins de a găsi în artă o plăcere directă și facilă, el se retrage dela primul contact cu sârma ghimpată a stilului scriitoarei. În loc de a-și recunoaște insuficiența, se pune la adăpostul principiului efortării minime: ceea ce s'a scris atât de trudnic și cu un efort atât de prelungit trebuie înțeles dintr'odată, fără pregătire și fără încordare. Calitatea supremă a artei devine astfel claritatea iar măsura de judecată este mîntea leneșe ce nu caută în lectură o potențare ci un repaos comod. O concepție atât de primară nu poate decât nivela operele de artă potrivit sensibilităților estetice mediocre. Perceperea prin simpla prezentare a obiectului artistic nu e un criteriu serios de valorificare chiar și în arta ce s'ar părea că cere mai puțină pregătire. Dacă prezumția criticei intuitive e destul de comună în muzică sau în pictură (de pildă cazul cortinei lui Ressu), deși presupun o inițiere tehnică, ea e aproape universală în literatură, pentru înțelegerea căreia ajunge o instrucție elementară. Generalizarea ei va determina, desigur, un proces de degradare a artei. Nu vorbim, firește, în numele ermetismului absolut. Scara manifestărilor artistice este imensă, și după cum nu recunoaștem percepțiunea imediată ca un criteriu de valorificare, tot așa nu recunoaștem nici contrariul. Învalundu lucrurile cele mai simple în văluri dese și solicitând colaborarea continuă a efortului intelectual pentru a străbate neguri inutile, ermetismul sistematic procede din nevoia mascării unei insuficiențe emoționale. Oricum, slăbește intensitatea efectului artistic. Bucuria greutății învinse este, negreșit, o satisfacție apreciabilă dar calitatea ei nu-i de ordin estetic; poate fi deci o compensație fără a fi și un echivalent. Între arta er-

*) Cu prilejul volumului *Femea în fața oglinzii*.

metică și arta pentru toți există o infinitate de puncte de tra-
ziție de o legitimitate neîndoioasă. Nu gradăm operele de artă
după efortul de percepție. Valoarea unora se definește ușor
și pentru oricine; a altora cere o pregătire și un contact mai
susținut. E indiferent: trebuie să ne modelăm criteriile după
realizări iar nu după poziția noastră față de ele. E intolerabil
ca dinaintea obstacolului să luăm atitudini negative și să for-
mulăm judecăți după simple aspecte stilistice, pe care nu
avem chemarea de a le rezolva.

* * *

Oricât ar fi de complicată, problema stilului e dominată
de principiul armoniei dintre fond și formă. Nu există deci „un
stil“, ci mai multe. Reducându-l la om, marele naturalist nu l'a
reduc la unitate ci, dimpotrivă, i-a acordat o infinitate de forme
după felurimea manifestărilor sufletului omenesc. Claritatea este,
negreșit, unul din postulatele generale ale oricărei expresii ar-
tistice: e departe însă de a fi un criteriu și, mai ales, de a
se confunda cu simplismul verbal. Stilul trebuie să urmeze ritmul
mișcărilor sufletești, traducându-l sub forma grafică cea mai fi-
delă. Nu are deci o valoare absolută, ci numai una relativă prin
răportare la fond. Fixându-ne asupra acestei legi supreme a
stilului, ne schimbăm unele puncte de vedere: stilul clar,
sobru, cu aparențe de echilibru poate fi în realitate un stil de-
zarmonic dacă nu corespunde ritmului intern, — și contrariu.
Anatole France constata de curând că scriitorii mari — Shakes-
peare, Tolstoi, Rabelais sau Balzac — scriu rău, frângând le-
gile obicinuite ale stilului. De fapt, e numai o iluzie. Violenta
de imaginație a lui Shakespeare nu se putea exprima decât
printr'un stil saturat de lirism, de culoare, de abundență ver-
bală; minuțiosul spirit de observație al lui Balzac și-a deter-
minat în chip firesc forma congestionată de notațiuni mărunte.

La lumina principiului relativității prin raportare la fond,
problema stilului d-nei Hortensia Papadat-Bengescu se rezolvă
dela sine. Vehemența și abundența de senzații, dar, mai ales,
puterea de incisiune a observației iau la această scriitoare pro-
porțiuni atât de mari încât nu numai că-i dau un loc unic
în literatura noastră, dar îi condiționează și forma. Pletoric
prin exces de adjective, supărător prin abuz de neologisme,
obscur prin îngrămădirea notațiilor, pedant prin științism și
exuberant prin lirism, — stilul d-nei H. P.-B. poate fi lipsit de

calitățile obicinuite ale clarității și sobrietății; raportat însă la imensa bogăție a fondului și la ritmul sufletesc, e nu numai un stil *necesar* ci și unul *perfect*, prin armonie și echilibru intern.

E. LOVINESCU.

CÂNTECE PENTRU LELIOARA

CĂLĂTORIE

*Pantofiorii tăi ca spuma,
Doi bălani cu coame late,
Singură îi mâni acumă,
Sprijinindu-te pe spate.*

*Tragi șireturile 'n parte,
Hățuri terminate 'n ciucuri.
Mâi de zor, că mergi departe
Și cum răzi și cum te bucuri!*

*Perna ta-i o sânioară
Pe pătucul de zăpadă,
Și călușii zboară, zboară,
Cine poate să-i mai vadă?*

*Dar ce e? O buturugă?
Hățurile-ți cad din mână
Și-amețiți o iau la fugă
Căișorii tăi de lână.*

*Iar când plânsul te înneacă,
Zvârlu pernele în lături:
Caii poposesc o leacă
Lângă zarea miciei pături.*

CÂNTEC DE SEARĂ

*A venit un strop de rouă
Singurel și plin de jale.
Ca să prindă visuri nouă,
Cere perna pleoapei tale.*

*Vântul făr' de tată vine
Și mă roagă la fereastră
Ca să doarmă azi la tine,
Subt perdeaua ta albastră.*

*Și visând colibă dulce,
O stelută fără mamă
A venit să ți se culce
Pe micuța ta năframă.*

*Am ieșit atunci afară
Și le-am spus: — „Plecați cu bine,
În căruț în astă sară
Doarme-un cântec pus de mine“.*

*Și-au plecat la altă fată,
Pe când tu, fără de preget,
Ai gemut din somn de-odată,
Fluturându-le c' un deget.*

ROCHIȚELE

*În fiecare dintre rochiile
Tu altă fată îmi răsai.
Într'una-ți sunt cenușe ochii,
Într'alta părul mai bălai.*

*Și ai mișcări așa cochete
Și-atâtea grații-ții să pul,
Că parcă am atâtea fete
Câte rochițe sunt în cul.*

*Albastre, roșii, dantelate,
Cu volănașe sau cu creș,
Eu te iubesc la fel în toate, —
Dar una-mi pare mai de preț:*

*E scurtă și se văd, când saltă,
Genunchii ca doi porumbei,
Șoptind în taină laolaltă
Subt streșina unui bordei.*

EMIL DORIAN.

ULTIMUL ACORD

D-NEI ANA C. TEODORESCU.

Ca vântul care smulge frunza veștedă ce plutește o clipă în spațiu și apoi se așterne pe pământ, viața smulsese bătrâna din locul ei și o mâna la întâmplare într'un târg necunoscut.

Plouă cu cofa. Cele din urmă frunze îngălbenite pe castanii de pe uliți, se desprind ușor, cad și se înneacă în valurile gloduroase ale pâraelor ce se scurg pe lângă trotuar. Câte va ciori, îngrijorate, sboară, croncănind, de pe crengi pe acoperișuri de sub care lumini slabe de lămpi se reflectă, ici și colo, pe pietrele din mijlocul uliței și-s întunecate din când în când de câte o trăsură ce trece grăbită spre gară, înconjurând o căruță încărcată cu o ladă în colțuri.

Cu glasul-i răgușit căruțașul înlătură trăsurile din depărtare, flueră, biciue în gol și calul, prins în huluba celor două frânghii înodate, întinde gâtul cât poate, se silește și picioarele-i, țepene, se mișcă cu greu și par a atinge piatra uliței numai cu vârful copitei.

În urmă merge încet o bătrână care, asemenea unei mame ce-și strămută în altă parte copilul bolnav, nu-și ia ochii nici o clipă dela lada colțurată și dela roatele care de abia o susțin. Cu mâna-i mică încearcă să împingă căruța și strigăte de spaimă, iute înăbușite, îi ies din piept de câte ori se ating roatele de fund și țipă osia la hopuri. Căruțașul oprește în mahală lângă prispa unei case pitulate, a cărei intrare dă de-a dreptul în drum.

Ca-și când n'ar putea crede ochilor, bătrâna deschide geanta de piele roasă și scoate un plic, pe care citește la lumina unui chibrit aprins de căruțaș. „Da, aici-i,“ își șoptește ea uitându-se trist spre casa mică cu prispa 'n drum. Gazda, din pragul ușei, schimbând dintr'o mână într'alta o lampă afumată, privește cu neîncredere lada colțurată și geanta aruncată în noroiu.

— Ce ai în lada aia, cucoană?

— Un piano, doamnă.

— Și-l aduci aici în casă?

— Da, v'am scris..., răspunde timid bătrâna îndreptându-se spre oamenii care-i descărcase averea. Cleștele și toporul cad ades pe capac alături și fiecărei lovituri din afară îi

răspunde, ca ecoul unor clopote din depărtări, o armonie de sunete prelungi și triste.

Fața mică și slabă a bătrânei se strânge ca într'o durere, buzele-i tremură și murmură ceva nedeslușit...

Ca un rege ce trece, între supuși, pragul unui bordeiu, dus de cei patru oameni pianul intră măreț în casa umedă și strămtă.

.....

Intr'uu colț al geamului celei mai mari librării din oraș, e lipit de câte-va zile un anunț mic, peste care își trec nepăsător ochii trecătorii ce se opresc să vadă titlurile atrăgătoare ale mulțimei de cărți expuse.

„Doamna Zulnia Calistrat dă lecții de piano la domiciliul elevilor. A se adresa la librărie“.

Trec câte-va zile fără ca cineva să întrebe de profesoara, căreia stăpânul sau vânzătorii îi spun în grabă și neschimbat de câte ori se ivește în pragul librăriei: „Nu se cere“.

Tristă și îngândurată, se întoarce bătrâna încet spre casă socotind în minte zilele și chipul cum ar mai putea trăi din puținul ce rămăsese în punga, pe care o purta asupra-i.

În odaia umedă și întunecoasă, sub lampa cu glob de tinichea sunt prăfuite, pe masă, câte-va cărți și alături, pe cea întâi pagină a unui caet vechiu cu multe file innegrite, stă scris: „Din viața mea“. Bătrâna se apropie și cu o mișcare obosită deschide caetul, cetește câte-va cuvinte dintr'o pagină, răsfoește altele și, oprindu-se la cea din urmă foaie scrisă, ia creionul și adaugă tremurând:

„Discordanța sufletului cu viața o închee numai moartea într'un ultim și perfect acord“. Inchide caetul și așezând alături creionul își reazămă capul în mână și ochii îi aluneacă, fără voie, peste toate lucrurile de prinprejur.

Ce tristă și goală îi părea odaia cu patul de fier ruginit, cu masa de lemn alb și cu perdelele scurte și încrețite pe sfori! Ca într'o înrudire de simțiri și gânduri privirea bătrânei trece dela piano la fotografia ce-i stă alături; o ia și se uită lung și trist la cei doi copii care par a privi în vag ori în sticla ce li-e pusă în față ca să-i păstreze îndelung. Și ca râul ce s'a revărsat de multe ori peste mături ce se înalță retrăgându-i și schimbându-i albia, sufletu-i secat de simțirile revărsate altă dată, mai păstrează într'însul numai un instinct. Știe că ei tră-

iesc undeva departe și se bucură că-s pe lume, iar când mai încearcă să se gândească la viața sufletului lor, e cuprinsă de oboseala ce-o dau cercetările zadarnice pe căi neumblate și pustii...

Ușa scârție, se crapă și gazda petrecându-și capul prin întredeschizătură, întreabă cu glasul-i sec:

— Da 'mneata nu cumperi gaz?

— Gaz?

În suma ce hotărâse traiului celor câteva zile până când nădăjduia să capete vre-o lecție, nu era înțeles și gazul; totuși lumina îi era ades mai trebuincioasă decât hrana însăși și fără să se mai gândească bătrâna răspunde grăbit:

— Da, da, spune-i dumneata să stea, am să iau o litră.

— Numai atât? 'Mneata ai ars dela mine peste jumătate și... nu ne-am înțeles...

— Am să cumpăr peste câte-va zile, acum...

— Ce?

— N'am schimbat.

— Dă, că schimbă gazarul.

— Nu, azi nu, mâine poate.

— Și luând o sticlă ce i'o întinde gazda, iese în drum.

.

Anunțul de abia se mai zărește, în colțul geamului înghețat. Bătrâna și-l cetește de câte ori trece spre ușa librăriei, în care intra din ce în ce mai sfioasă:

„Nu se cere“. I se răspunde și astăzi ca ori când fără a o mai îngădui să întrebe.

„Nu se cere“ repetă ea inconștient, scoborând treapta ce dă în stradă și, uluită, merge înainte fără de țel.

Groaza mizeriei, că un vânt năprasnic, îi pustiește mintea și simte că nu se mai poate gândi la nimic.

Cu greu și înconjurând multe uliți, ajunge acasă. Ușa scârție azi mai tare, în odaie e frig și umed și pe singurul rând de geamuri începe să se prindă, pe dinăuntru, pojghiță de îngheț...

Îi foame și atât de mult o chinue nevoia hranei că fără sfială trece pragul odăiei gazdei căreia îi cere împrumut „o mână de vreascuri“.

— Să-ți dau, cucoana, da vezi să-ți cumperi și 'mneata lemne, că de.. nici noi nu suntem ai bogați.

— Cumpăr, cumpăr, răspunde ea apucând cu amândouă

mănele cele năteva surcele ce-i întinde gazda și, cu liniștea care pătrunde ușor într'un suflet chinuit, își fierbe ceaiul la flacăra vreascurilor ce deabia pâlpăiesc.

În domeniul unor firi stinghere, prăpastia sufletească se apropie de vis și bătrâna, sorbindu-și ceaiul fierbinte și spălăcit de miezul unui covrig, se gândește că viața va fi luminat sufletul copiilor ei, că într'o zi, întorcându-se o clipă pe drumul pe care trecuse de mult, vor vedea cărările piezișe, vor înțelege tot ce altădată le trecuse ca un vis pe sub ochi și din ziua aceea, ca cercetătorul de comori ascunse, ea va zări licărind în depărtare lumina care i se întunecase de mult...

Odaia se răcește, broboanele de apă se scurg încet pe marginea clavirului aburit; un vârful de vreasc se stinge în sobă alături de ibricul afumat.

Bătrâna își strânge mai mult paltonul în jurul trupului slăbit și ca și când n'ar vrea să scape crâmpiele de gânduri ce parcă o lasă și fug, stă nemișcată 'n loc.

O trosnitură o trezește din vis. Aleargă la piano, îl deschide și ochii, căzându-i pe dăra rezonantei sparte în lung, rămâne o clipă uluită în loc; târându-se apoi până lângă taste, își ia, cu spaimă, acordul favorit.

O sbârânăire dissonantă îi răspunde scurt.

Paloare de mort i se așterne pe față, picioarele n'o mai țin și, sprijinindu-se de scaun, se uită lung spre ușă; se apleacă încet pe masă, dibue caetul și pe scoarța-i veche mai sgârie doar atât:

... suflet... acord...

Vântul sbuciumă castanii și fulgii rari de zăpadă se abat când și când pe geamul înghețat; un car cu lemne trece pe drum scârțâind.

„Cucoană! cucoană! iaca trec lemne! Strigă gazda pe la ferestre; nu aude nimic în odaie și, când deschide ușa, zărește bătrâna, adormită de veci, sub plapoma destrămată.

CONSTANȚA MARINO-MOSCU.

UȘA

Avem și noi un dușman ce clipele ne strică
Când simt mai strâns lipită de piept făptura-ți mică.
Iar ne 'nduratul dușman nu-i om străin sau rudă:
E ușa care 'ntruna ne strică vraja 'n ciudă.

La fiecare sgomot ce-auzi cu 'nfiorare
Din brațe mi-te smulge a ei amenințare,
Să-ți potrivești în grabă-în părul de cărbune
Șuvița trădătoare de clipele nebune.

Ne supără într'una și totuș când departe
De tine sunt, — din doruri și dânsa face parte
Și simt atunci că vraja iubirii fără ea
Știrbită mi-ar părea.

G. ROTICĂ.

POCAINȚA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu mă 'ntrebă de ce-am venit la tine,
De ce prin pâcla vieții solitare
Răsari ca un luceafăr din uitare
Sortit ca'n întuneric să lumine.

Ia-mi capu 'n mâini, privește-mă mai bine;
Apropie-te de ochii mei mai tare;
Și oglindește-o rază de iertare
În lacrimile mele cristaline.

Invinsului nu-i smulge prin blesteme
Mărturisirea 'nfrângerii supreme:
L-ar fulgeră atâta umilire!

Mai bine, leagă-i rana arzătoare;
Și el, orbit de-un zâmbet de 'nfrățire,
Îți va cădea ca robul la picioare.

MARCEL N. ROMANESCU.

CĂRȚI VECHE

LUI AL. T. STAMATIAȚ

Cărți vechi, uitate pietre fune-
[rare
Ale divinității care 'ntr'una
Se 'ngroapă 'n noi, de 'ndată
[ce minciuna
A scăpătat pe-a sufletului mare.

V'ați ridicat din somnul din
[adânc
Al pururi visătorului de sine
Ce v'a purtat la piept, cum la
[oblânc
Un călăreț, un trup de fată,
[ține.

El a pornit cu voi apoi prin
[stepe
Prin care bântue eternitatea
Și 'n ierburi grăse [shurdă
[sănătatea
De câmp a alergărilor sirepe.

Din nevăzut, mini clare
[și 'ndrășnețe
Puneau pe el stigmatetele menirii
Și zarea se 'mbrăca în diminețe
Cu tânărul cel nou al omenirii.

— Cu fruntea mândră de-un
[fatal vârtej
Ca Byron, ca Verlaine doar
[cu-o cravată...
Sau ca Villon cu faima... spân-
[zurată,
De vinul vîrții niciodată treji,
Din rasa lui Shakespeare des-
[moștenită
Făcut-au lumea să se 'ntrebe:
[„cine-i?”
Sub ceruri când o carte asvârlită
Rupea deodată liniștea odinei.

Cu ea pe căi se 'mbrăștiară —
[apoi
Fixându-și vast în noi identitatea
Legând prin ființe aidoma
[cu noi
Cu 'n singur sentiment umani-
[tatea!

Cutrăeră astfel din carte 'n carte
O cruciată-a gândului stingher
Ce tuturor un dumezeu împarte
Și 'n dumnezei împarte pe
[Omer.

Lăsându-ne să ne trăim în urmă
Și după noi, sub vibrătorul dom
Sub care-un deget clar scriind,
[e-o urmă
De cer filtrat de-abinelea în om.

— Cărți vechi, uitate pietre
[funerare
Ale divinității care 'ntr'una
Se 'ngroapă 'n noi de 'ndată
[ce minciuna
A scăpătat pe-a sufletului mare.

Ați răsărit cu 'n veșnic Făt-
[Frumos
Din lacrima în care se-oglesc
De sus împărățiile în jos
Ca 'ntr'un mărgean de basm
[copilăresc.

Și-acum muriți în somnul din
[adânc
Al pururi visătorului de sine
La piept purtându-vă cum la
[oblânc
Un călăreț nebun o tidvă ține.

DRAGOȘ PROTOPOPESCU.

Literatura spaniolă contemporană

De câteori încercam să strecor câte o laudă la adresa literaturii spaniole în general și a celei contemporane în particular, totdeauna mi se răspundea cu un zâmbet între ironic și îngăduitor, să bag de seamă să nu-mi clădesc prea multe castele în Spania. Și poate cei care-mi răspundeau așa erau îndreptățiți în neîncrederea lor; căci, ce se cunoaște la noi din Spania, afară de ce am putut afla prin intermediul literaturii franceze?

Din literatură: câteva locuri comune din *Quijote*, pe care oricine se crede îndreptățit să-l citeze și să-l identifice cu un vagabond de rând; tot din *Quijote* se mai pomenia odată numele Dulcinei, cea din Toboso; decând însă nu se mai găsesc *caballeros andantes* să facă pocăință pe meleagurile și coclaurile unei Sierra Morena oarecare, spre a merita ori câștiga iubirea alesei inimii, și de când Dulcineile se numesc Maud, Jenny, Cleo, sau cu alte nume *por el estilo*, cum zic Spaniolii, de atunci și numele de Dulcinea a fost uitat. S'au prefăcut vremurile, cavalerie! Azi suntem „practici“, avem „bun simț“ și ne păzim de a mai cădea în sublima ta nebunie.

Din teatrul clasic câteva nume: Castro, Montalbán, Moreto, Tirso, Lope, Calderon, Mescua; ba și din acestea nu știu dacă pot fi pronunțate două sau trei cu oarecare stăpânire de sine. Câți dintre noi știm, spre pildă, că faimosul Don Juan, este creațiunea lui Tirso de Molina, din *El Burlador de Sevilla*, orică *El guante de Dona Blanca*, atât de imitat în toate literaturile, este opera lui Lope de Vega? Prea puțini.

Numai când Mérimée a scris *Carmen*, am aflat că în Spania sunt bandiți, „gitanas“, ori „gitanillas“ cu ochi de foc, ce ameteșc pe Don José; și dacă mai adăugăm câteva numiri ca: matador, torero, banderillero, picador, ce amintesc de luptele de tauri, lista cunoștințelor noastre despre Spania s'ar putea socoti ca închelată și întreagă.

Azi ne amintim de Spania când vedem că apar, pe scena teatrelor de vară ori de... iarnă, andaluze, poate chiar veritabile, cu nume mai mult sau mai puțin ciudate, cu macul roșu înfipt în părul negru ca abanosul, cu trupul mlădios în testemelu cu ciucuri până în călcăe, dănțuind în zgomot de „castanuelas“ și după melodiile lui Chapi, paso doble, seguidilla, bolero, jota și fandangul.

Există totuși în Spania, din vremurile cele mai îndepărtate și până în zilele noastre, nume și opere, tot atât de valoroase ca oricare altele din celelalte literaturi streine, cunoscute nouă.

Incepând cu renumitul Marchiz de Santillana, ce alcătuia „seranillas“ și cânta „sandades“, în vremea pe care i-o lăsa liberă trebile domniei și ale casei, și cu Jorge Manrique care numai cu „*Coplas de Jorge Manrique por la muerte de su padre*“, a trecut la nemurire și, sfârșind cu A. G. Becquer, pentru a nu vorbi decât

de cei definitiv consacrați, literatura spaniolă, cu drept cuvânt se poate socoti una din cele mai bogate, mai variate și mai glorioase din lume. Nu ne sfiim să facem această categorică afirmațiune.

Oprindu-ne numai la veacul care a trecut, și ținând seamă că nu este cel mai însemnat, putem cita nume de poeți, dramaturgi și prosatori ce pot sta cu cinste alături de cel mai mari scriitori ai Europei din secolul XIX. Afară de aceasta în Spania în veacul trecut, au trăit: Iriarte, Larra, Balmes, Conde, Toreno fabuliști și humoristi neîntrecuți, pe care celelalte literaturi nu-i au în această vreme.

Așa fiind, e drept să ne întrebăm de ce până acum nu s'au cunoscut și n'a putut să străbată și până la noi toată această literatură? Răspunsul e ușor de găsit.

Este cunoscută legendara îngâmfare și mândrie spaniolă, dar mai ales castelană, care a făcut ca acest popor să trăiască până mai deunăzi, izolat aproape cu desăvârșire de restul lumii. În această privință este foarte instructivă întâmplarea pe care ne-o povestește Unamuno, din călătoria pe care o face prin Portugalia — „Por tierras de Portugal y de Espana” — Odată, zice, Unamuno, un prieten al meu călătorind prin Portugalia, trebui, să intre în biroul administratorului unui hotel, în care birou, erau atârinate pe pereți anunțuri cu înștiințări pentru călători, scrise în franceză, italiană, nemțeste și engleză. Prietenul meu care îndruga câte nițel pe fiecare din aceste grațuri, se apropie de administrator și-i zise: „vous parlez français, n'est-ce, pas?“, la care administratorul răspunde în portugheză: „nâo, nâo falo francés”; atunci: „lei parla italiano?“, și celalalt: „nâo, nâo falo italiano”; apoi: „you speak english?“, și, nâo, nâo falo ingles; și, în sfârșit: „sprechen Sie deutsch?“, la care iar: „nâo, nâo falo alleman“.

Atunci prietenul meu necăjit: „hombre, halba usted espanol?” și portughezul răspunse: „si senor entiendo el espanol“. „Dacă-i așa, — adăogă prietenul meu —, înainte de a vorbi de altceva, ia spune-mi d-ta mie un lucru: d-ta nu știi nici franceză, nici italiană, nici engleză, nici nemțeste, și toate anunțurile sunt scrise în aceste patru limbi, și în singura pe care se pare că o cunoști, afară de limba d-tale maternă, în spaniolă, nu văd scris nici un anunț; cum se poate una ca asta?” La care portughezul răspunse într-o spaniolă corectă: „Spune-mi și d-ta, domnule, în ce hotel din Spania ai văzut d-ta înștiințări ori anunțuri în portugheză?”

Dacă pentru cel mai apropiat vecin spaniolul dă dovadă de atâta aroganță, cum ar putea să se înjosească el să ceară dela alți să vie să-l cunoască, să-i citească operele?

Afară de această, până mai acum câțeva vreme, Spania a fost socotită o țară învinsă, săracă, fără nici un prestigiu politic de soarta căreia — cu atât mai puțin de literatură, — nu se mai interesa nimeni. Iar de nu se interesa cineva, o făcea pentru a

osândi, pentru a strecura ironii, ba chiar înjurii. Aşa, spre pildă, acum câteva decenii, într-o revistă din Edimburg, poporul spaniol era socotit ca un fel de „Don Quijote-hermafrodit şi plin de sbârcituri care, înebunit de o insolaţie, trăeşte ca vai de lume prin hanurile murdare şi derăpănate din Mancha“.

A baijocori astfel un neam întreg pentru că este sărac, „aceasta este injurie vrednică de un camatar evreu“, spune Valera.

„Dar să ştie revista din Edimburg — acelaş Valera răspunde — că acest Don Quijote-hembra, nevaiaş şi sdrenţăros, în loc să înnebunească din pricina soarelui de Miază-zi, se inflăcărează, bea din razele lui arzătoare o inspiraţie înaltă, visează lucruri dumnezeieşti şi creiază o literatură, care preţueşte tot atât sau chiar uial mult decât literatura engleză“.

Vor fi înapoiati Spaniolii în industrie — deşi actualmente coasta cantabrică şi provinciile de nord sunt pline de uzine — agricultură, ştiinţă — Ramon y Cajal are unul din cele mai bune tratate de histologie — filosofie, dar în ce priveşte literatura propriu zisă, credem că puţin sau chiar nimic nu lipseşte ca vorbele lui Valera să se adeverească.

O naţie unde apar opere cum este *Memorias del Marques de Bradomin*, de Ramon del Valle-Inclan, nu este o naţiune *totuşi latină*, cum i se zicea acum câţiva ani, de către cineva dela noi, pentru că a stat cu braţele încrucişate în tot timpul acestui din urmă groaznic războiu. Nu se osândesc popoarele după o impresie, în câteva rânduri de umplură. Aceasta probează sau prea mult... dar mai ales prea puţin.

Suntem bucuroşi că putem să aducem aci mărturisirea imparţială şi competentă a ultimului număr din *Nuova Antologia*, care, vorbind de mişcarea idellor din Spania zice: *gli spagnuoli sono oggi all' avanguardia dei nuovi movimenti spirituali del mondo*: (Spaniolii sânt azi la avangarda noilor mişcări spirituale din lume).

Şi apoi nu trebuie să uităm că Cervantes numai cu Shakespeare poate fi comparat în istoria literaturii universale; că *Romancerul* Spaniol este cel mai trainic şi mai mare monument de poezie populară pe care-l oferă vreun popor: că romanul lor clasic a creat pentru toată lumea diferitele tipuri ale romanului modern; că literatura mistică spaniolă este unică; că înrăurirea literaturii spaniole asupra celei franceze, engleze, germane şi italiene nu poate fi nesocotită de nici unul din câţi pretind că le cunosc; că teatrul clasic spaniol este primul teatru popular şi romantic din Europa; că din sânul naţiunii spaniole şi din spiritul ei s'au născut cele două creaţiuni a lui Don Quijote şi Don Juan, că Velázquez şi Goya, fiind tot aşa de mari ca şi cei mai mari pictori ai lumii, sânt părinţii picturii moderne; că Spaniolii şi Portughezilor se datorează descoperirea lumii nouă; că vreme de douăzeci de veacuri Spania a trăit strâns legată de cultura universală, contribuind la dezvoltarea ei

că chiar azi totul inseparabil ce-l formează popoarele de graiu spaniol oferă lumii manifestări de vitalitate spirituală a căror valoare nu este egalată de toate popoarele care se socotesc diriguitorile civilizației.

* * *

În anul 1898, după dezastrul colonial și sub înrăurirea lui Gautier, Nietzsche și Verlaine, se determină în Spania o renaștere literară, ridiculizată multă vreme de partizanii literaturii tradiționale, cu numele de *modernistă*.

Premergătorul acestei renașteri literare este Benito Perez-Galdos, socotit pe drept cuvânt, întemeietorul romanului contemporan spaniol. Îndepărtându-se de José Maria Pereda, pierdut în contemplarea trecutului, cutreerând meleagurile Asturiilor ca să dea aceea minunată *Puchera*, *Costas arriba* și *Escenas montanesas*, și păzind ca să nu se știrbească nimic de prestigiul bisericii catolice și de Pedro Alarcon încurcat și el în abstracțiunile și controversele teologice din *El Escándal* și *la Prodigia*, Benito Perez-Galdos, caută cel dintâiu să arate Spaniolilor că realitatea era alta decât cea din odele lui Nunez de Arce, și că gloria străbună nu era îndestulătoare să le tîmăduiască rahilele de care suferiau. Cîdul murise de mult și nu se mai putea scula ca să câștige bătălii numai cu simpla-i apariție. „Spanioli, compatrioții mei, — par'că zice Galdos, din cărțile lui pline de realitate — voi până acum n'ați făcut altceva decât să aiuriți; nu v'ați oprit niciodată privirea pe ce aveți în fața voastră și ceea ce trebuie să priviți acum este realitatea vie, sîngerândă: realitatea spaniolă, cu toate mizeriile, necazurile și durerile ei“.

Și Galdos cutreeră satele și orașele, palatele și colibe, mahalalele și fabricile, cărciumile, cafenelele, câmpurile, drumurile, vede tot, vede toată mizeria neagră în care se sbat plugarii robi pe moștile hidalgilor îngâmfați și leneși, vede șarlatanismul politicianilor, goliciunea lor de suflet, ignoranța popilor și nu crută conaționalilor lui nimic, cu gândul nobil de a-i scoate din adormire, de a-i împinge spre acțiune, spre progres, spre a-i face să intre pe calea adevăratei civilizații în afară de care trăiau. De acum încolo tragedia Spaniei avea să sară în ochii tuturor și strigătul de indignare n'avea să întârzie.

Și acest strigăt este scos de generația, așa numită de acum încolo, dela 98, din care fac parte: Miguel de Unamuno, Ramiro de Maetzu, „Azorin“, Pio Baroja, Ramón del Valle-Inclan, Francisco Villaespesa, Antonio Machado, Juan Ramón Jiménez, Gr. Martínez Sierra, Manuel Machado, R. Pérez de Ayala etc., cărora dacă le adăogăm pe Rubén Darío, Jacinto Benavente, Armando Palacio Valdes, V. Blasco Ibanez, Ricardo León, avem lista aproape completă a reprezentanților literaturii spaniole de azi.

Un spirit de răsvrătire, de protestare însuflețea această generație nouă. Ramiro de Maetzu scria articole inflăcărâte și navalnice prin care căuta să dărâme valorile tradiționale, dorind să refacă o Spanie nouă și puternică. Pio Baroja, cu analiza lui rece, reflecta peisajul castilian și introducea în roman un spirit

adânc de disociație: stilul vechiu umflat, sunător se rupe în mâinile lui și se preschimbă într-o notare algebrică, seacă, scrupuloasă. Vaile-Inclan, cu aerele de mare boer, cu pletele stufoase după câte se spune, cu stilul rafinat, atrage pe scriitorii tineri și-i orbește cu visiunea unei priveliști și unor închipuiri deșteptate de Renașterea italiană: palate mari și impunătoare, scări de marmoră, statui vechi și mutilate strălucind în razele lunii printre mirții seculari: dame mândre și rafinate ce se plimbă prin grădini cu lacuri cu ape verzi și adormite:

Giardini chiusi, appena intraveduti o contemplati a lungo pe' cancelli...

Mișcarea aceasta de protestare începe să neliniștească generația anterioară.

În 1897, Don José Maria Pereda, unul din cei mai însemnați scriitori ai generației trecute, își citește discursul de recepție la Academia Spaniolă. Obsesiunea statornică a literaturii nouă se simte dealungul întregului discurs. Pereda vorbește de anume *modernistas*, partizani ai cosmopolitismului literar și pornește împotriva lor, un atac furios, numindu-i „întunecoșii negației și ai îndoelii, pletosii de acum“.

„Moderniștii, după părerea în vigoare pe vremea aceea, și cu vorba inventată ca să provoace ilaritate numai cu pronunția ei, erau ființe fantastice și extraordinare, care aveau plete stufoase, se îmbrăcau murdar, fumau țigări de calitate proastă și scriau versuri chilometrice, toate pline de nuferi, crisanteme, îndepărtări albastre și nelămurite și amurguri viorii“ (Andrés González-Blanco. *Salvador Rueda și Rubén Darío*).

Și multă vreme acestor scriitori tineri li se închideau în nas ușile tuturor redacțiilor, erau socotiți nebuni, desechilibrați și toată lumea își bătea joc de versurile și proza lor. Numai cu multă greutate și grație intervenției lui Salvador Rueda, a putut Rubén Darío, cu numele lui exotic care speria pe Valera, alt vajnic apărător al tradiționalismului alături de Pereda, să publice într'un jurnal *El liberal*, prima sa compoziție apărută în Spania, *El Elogio de la seguidilla*.

Generația trecută se spăimânta crezând că această ceată de iconoclaști, cereau, nici mai mult nici mai puțin, decât distrugerea și moartea clasicilor și rugul pentru cărțile lor nemuritoare, pe câtă vreme generațiunea dela 98 nu pretindea altceva decât să caute orientări nouă, călăuzită de gândul că arta ca și viața sânt într-o neîncetată primenire, fără ca totuși să se îndepărteze de studiul clasicilor.

Toți acești intelectuali, căci mai ales sub acest nume sunt cunoscuți scriitorii generației dela 98, se ridică să protesteze împotriva orgiei romantice, înlăturând în mare parte sentimentul din operele lor, se sforțează, în sfârșit, să se apropie de realitate, să perfecționeze graiul, prin introducerea în limbă de vorbe vechi, plastice, cu scopul de a prinde cu deamănuntul și puternic realitatea.

AL. POPESCU-TELEGA.

VULTURUL

I. Înălțare.

In mohorâtul pântec al muntelui de
 Cufite largi de sânge împlântă au-
 Când, răvășind în vânturi spumoasa
 Zăpadă, se destinde un horcâit sever.
 Și Vulturul se-avântă în vladnică
 Ca un năvod de umbră se-aruncă
 Să 'mbrățișe întregul potop nemăr-
 De raze 'ntrefesute cu palidă beteală.
 Cu-aripele crispate sbucnește spre
 Să 'ntâmpine lumina și'n noaptea
 Să 'ntipărească sborul de flăcări
 — Când boarea îi adie un prizărit

Departe — un fum de nouri își spu-
 Dar nările 'nceștate un miros crud
 Iar ochii fără gene în umeda lor
 Prin zarea înfinită, — jos — între-
 Cu penele sburlite adulmecă 'n
 Lasciva adiere și-un tremurat fior
 I-nfige prin vertebre un foc cotro-
 — In vale puful negru ce-avântul
 Și — bulgăre de umbră în slavă
 Se prăbușește vajnic prin zăriștea
 In carne să-i strecoare temeinica lui
 Și 'n vintre să-i împlante trufia-i

II. Desrobire.

Mormântul blond de ghețuri ardea
 Când Vulturul — solie cu sufletul
 Svâcni în sbor puternic din strâmă-i
 Spre zările înalte ce 'n larguri se
 In fulger de spirală se prăbușește'n
 Purtând spre valea-adâncă mun-
 Ca-apoi, fășnind din glee, să urce 'n
 Spre soarele ce-l cheamă 'n rășboi-

— nica-i furtună.
 Acolo, în azurul scânteilor divine,
 El bea 'ndelung lumina și boarea
 — Dar plumbul unui fulger vuesește
 Cu ghiarele de soare ce 'n aripa-i
 Un nor fluid de pene și-o bură
 Coboară cu disprețul fășiilor de
 Pe când, mai 'naltul Vultur, în ochii-i
 Avântul hieratic al zărilor supreme

O VEDENIE

... „Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi...” — și rugăciunea se strecoară încet, pios, printre buzele preotului; iar din întunericul barăcei de lemn se desprinde un murmur greoi și confuz, un fel de val grainic care repetă ruga de seară, înainte de culcare, în vreme ce închinarea se pierde într'un foșnet surd de umbre... Lumina slabă a unei lămpi bătrâne și neputincioase dă o impresie tristă și apăsătoare.. La un pas nu se vede bine iar frigul pătrunzător ce domnește în hardughie aduce a pustiu. Ici și colo, câte o sobă urlașe de cărămidă mânca un vagonet de cărbuni iar căldura ce o revărsa focul acesta de cuptor aduna, în cere îndesat, prizonierii români, lucrătorii la mina Pernik.. Fumul de tutun și mirosul de obiele murdare umpleau aerul umed și închis al barăcei încăpătoare care adăpostea trei sute de prizonieri, printre care se găsea și preotul...

Lucrau în echipe, de zi și de noapte, cu schimburi la mina de cărbuni.

Intr'una din nopți, un prizonier, venit dela muncă, se culcă nemâncat. Pâinișoara lui o bătuse vântul în mină, mai de cu vreme, fără să mai aștepte venirea ciorbei, un fel de apă fiartă, ardeiată, cu cartofi necurățați, nespălați și cu miros de pământ...

Decând venise aici, la mină, somnul i-a fost adânc și neturburat de vise. În noaptea aceea însă visă, pentru prima oară, un vis.

Se făcea că era departe de casa lui, de copil și nevasta lui.. La ei nu se gândea neavând timp pentru asta. Acolo, unde se găsea, departe de ai lui, muncea din răspuțeri, trăind ca un nemernic.. Câinele care se trândăvea în țărâna șoselei era mai fericit ca el. Așa se vedea el în vis și era aproape de trista realitate care urnea, greoi, timpul din loc, în viața lui amară și chinuită. Dar cum, în vis, timpul n'are măsură și cum clipa trăiește în cuprinsul unei vieți de om, spre mirarea lui, prizonierul, se găsi — într'o zi de primăvară pe o pajiște verde și frumoasă. În fund de tot se ridica un munte îmbrăcat în verde, iar la poalele lui pomii roditori păreau ca nișii... erau înfloriți... O pasăre călătoare, fericită că a ajuns în ținuturi calde, cânta într'un pom verde celor ce speră vremuri mai bune...

Pe o potecă întortochiată cobora din munte, apărând și dispărând, ici și colo, o femeie tânără care purta, în spinare, o desagă. Femeia dădu într'o vâlcea, nu se mai văzu o clipă, dar când apără din nou ochii ei cercetători priveau în lături. Stătu locului nedumerită și săltă pe umeri povara. Pe cine căuta? Cine era? Omul curios se apropie mai mult; dar nu era zărit. Inima începu a-i bate tare; o sfială îl pătrunse pe neașteptate și, în vis fiind — și-aduse aminte că numai când era tânăr trăise clipe de tainică dragoste... El acum era un altul dar acest altul pornea către clipa deacum a visului pe drumul trecutei tinereți...

Și-aduse 'n vis aminte că femeia aceea era întâia lui dragoste... Dar și ea era o alta prinsă însă în aceeași asemănare... Dar pe cine căuta? Și ce vrea femeia?

În vremea asta l'a zărit, și ca și cum pe el îl aștepta, strigă ușurată:

— Ioane!... Bine că ai venit!... Viu de departe numai pentru tine... Apropie-te...

Ca un copil, supus, se apropie în neștiire de această arătare...

— Sezi jos... aici, lângă mine, zise femeia cu blândețe în grai.

Ion se așează. Broboanele de sudoare rece se furișau pe frunte, — în jos, către fața-i înegrită și brăzdată de cute adânci.

Femeia desfăcu desaga și scoase pâine caldă și rumenă.

— Mănâncă.

Și-i întinse una. El o prinse cu lăcomie și o mănă în vreme ce femeia, dusă pe gânduri, îl privea fără să mai se sature. Îi dădu și apă să bea dintr'un urciur... Când să bea, privi o clipă urciurul... era același cu care ea, odată de mult, își făcea vânt deacasă pentru a se 'ntâlni în faptul serii cu Ion la fântână...

— Ai suferit mult pe-aici...

El nu răspunse, doar o privi trist, lung și înțelegător. Femeia l'a înțeles căci se apropie ușor de el. Ion închise ochii și nu se mai gândi la nimic căci o mână caldă și tremurândă se petrecu prin șuvițele lui de păr încăruntit...

— Vezi, nu te-am uitat nici după atâta amar de vreme... Și cât ne-am schimbat noi!...

Ion, liniștit, ca și cum nimic nu i s'ar fi petrecut în suflet, ridică ochii lui albaștri către ea. Dragostea lui de altădată zări în colțul pleoapelor o lacrimă care se rostogolea... Nestăpănită, femeia, privind în lacrima aceea — poate, îl atrase către ea ca să se împlinească îndemnul naturii în plină prefăcere... Nu era oare primăvară? Ion amestecă se lăsă moale ca dus de ispită. Capul lui înfierbântat se alipi de un sân tare și cald... Unul simțeau, acești regăsiți, că trăiesc în clipa aceea, în fiecare. Dar, în preajma acestei dorințe, se punea hotar la capătul primei vârste când drumurile tinereței de mult erau croite... Ea avea casa ei, bărbatul ei; el — departe, rob, singur, trăia într'un gând de dor sfânt: să-și vadă casa lui, copiii și mama copiilor lui... Se deslipea ușor de ea; iar ea, la rândul ei, se 'ndreptă ca să curme îndemnul și pornirea ispitei... El șopti încet, trist și pe gânduri:

— Mi-a trecut vremea... și mie și ție... Tu ai bărbat, eu am copii și femeie... du-te... locul tău e acolo, departe... în uitare.

Și făcu cu mâna un gest al depărtării... Femeia se ridică prinsă în preajmă aceluiași gânduri. Ridică desaga și fiindcă era povară în ea îl zise:

— Uite, ia pâinile acestea... lipsa ta, până la întoarcere, va găsi îndeostulare câteva clipe...

Privi la pâini în vreme ce femeia se depărtă, plecând pe unde venise... Deodată, îi avu în ochi și pe cei deacasă... Îi văzu

gei și flămânzi și vru să le dea pâine, dar parcă nu era cu puțință...

... Un ușor scuturat îl trezi din somn:

— Ioane! Ioane, scoală... de ce plângi, măi vere?...

Se trezi buimac, privi în lături, și rămase uitat în întunericul barăcei mohorate...

Își reveni încet, se gândi la vis, se gândi și acasă... Or avea el, sărmanii, pâinea pe care el dorea să le-o dea în visul ce l'a cuprins?...

Cine știe?...

O vălătae de foc ce era aproape să se stingă juca în fundul barăcei umbre ce se pierdeau în spre ușă... Toți dormeau.

În jocul de umbre sdrențuite, de lumini aproape stinse, tăcerea ținea tovarășie nopților lungi de iarnă. Te cuprindea cu putere în mrejele ei și gândul pornit să-i ție tovarășie n'avea măsură ca să o măsoare. În tăcerea a patru pereți de scânduri, dincolo de ei, se urzea pânza aceasta subțire care se svârcolea și multe frământări... În sufletul lui Ion tăcerea, care ținea de urât singurătății, trăia ca un tovarăș de suferință. El îi da ființă și o simțea lângă el, o asculta, o urmărea și-i da din dorință prea mare asemănarea depărtării...

Departe, departe de tot, prin tăcere, ajungea prin închipuire în țara lui, acasă...

Ochii lui erau în spre ușe ațintiți ca să vadă minune nouă. Tăcerea parcă îi vorbea, îi îndemna să spere și să creadă în cei vor vedea ochii... Un geamăt surd pieri în fundul barăcei... Era un somnoros care poate că visa la fel... O privire de-a lui Ion căzu peste fiecare tovarăș.

În dorința lui trăia cu putere dorința tuturor poate... tăcerea îi îndemna la aceasta și el se supuse...

Ochii lui se pironiră către umbrele dela ușe. O trosnitură ușoară îl făcu să tresară o clipă, dar tăcerea era și mai vajnică.

Gândurile lui trăiau, acum, la vatra sufletului, căci turburarea o vesti doar corpul prin tresărire.

În luminile slabe și pe ducă se urzi o pânză violetă și totmai în momentul trosnetului Ion avu impresia că ușa se deschide și un oaspe necunoscut se strecură înăuntru, rămânând locului la ușe. Poate că tresărirea vestea această vizită neașteptată, pe care doar sufletul lui Ion o pătrunse căci nu se turbură. Dar această vedenie, care la început nu prea se deslușea, cobori tot din imperiul tăcerii... Își da seama că parcă nu e nimeni dar dorea să fie și-a și fost... Ochii lui deschiși mari, fixi, și duși departe ca să caute mângăieri ce nu viu, văzură lângă ușe o femeie în negru care nu plângea dar din ochii căreia se prelingeau lacrimi potolite... Femeia îi privea pe toți și pe rând și la fiecare uitătură lacrima venea să ușureze poate...

Cine e și femeia aceasta? Și ce caută?

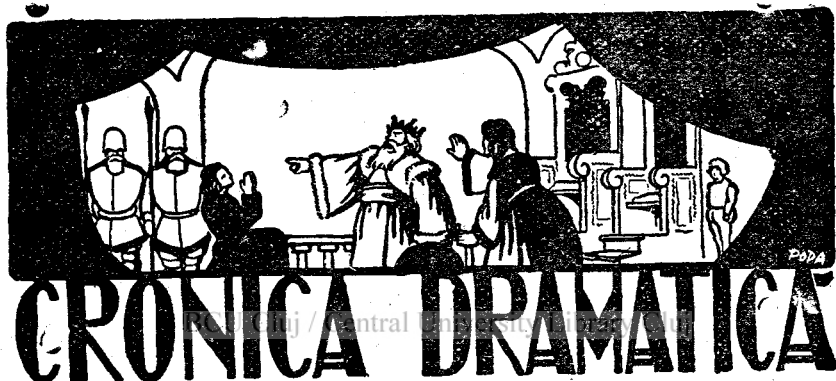
— Uite, această femeie se cheamă: „durerea“..., ea plânge pe fiecare..., pe noi cei de aici, robiții, ca și pe cei de acasă...

Incet, îi veni în minte cuvintele preotului de cu seară, cuvintele rugăciunii întru nădejdi și ușurare: „...pâinea noastră cea de toate zilele dă-le-o celor de aca-ă...”

.....
 În vremea asta, cine știe, departe pe fronturi erau vieți care se nimiceau, erau oameni cari nu se vor mai întoarce, care nu vor mai ști, care nu vor mai gândi dacă „ai lor” au s'au n'au pâinea pe care, mult fericitul Ion, o dorea pentru ai lui... care sunt așa de departe...

1917, MINA PERNIK-BULGARIA

CONDORA.

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NAȚIONAL

INELUL, trei acte

de D-ra ARCHIP

Autorii noștri sunt toți la primele lor lucrări, geniali. Atacă însăși fundamentele vieții, într-o construcție dramatică în care fiecare personaj reprezintă cel puțin o întreagă piesă condensată. Cititorul sânguinos — adică acela care n'a obosit încă urmărind, precum noi am obosit scriind cronicile noastre dramatice (mediocre vai! din necesitate!) va fi observat că entuziasmul nostru pentru debutanți prea se repetă, ca însușirile pe care le-am tot proslăvit să nu fie, toate, stângăciile și nepriceperile începutului.

Și astfel, trebuie să scriem precum am mai scris despre colegii ei dramaticei din acest an, că în *Inelul*, domnișoara are cel puțin trei conflicte (ale celor trei personaje principale) foarte delicat dependente unul de altul!

În primul rând e conflictul dintre medic și Ana crescută în aceeaș casă cu el. În al doilea rând e conflictul dintre Ana și amantul pe care-l părăsește — o invenție într'adevăr surprinzătoare. În al treilea rând e conflictul între Ana și inelul, „inelul” moștenit din neam în neam și al cărui înțeles e tragic: dacă acest inel va fi purtat de iubitul ei, când odrasla lor va avea trei ani trebuie să moară cineva: tatăl, mama sau copilul.

Astfel, piesa ține atenția foarte încordată, „încordată până la urmă” precum declara d. Mihail Dragomirescu d-lui L. Rebreanu, dar tocmai pentru că publicul nu știe precis în tot timpul celor trei acte unde e în definitiv conflictul dramatic — în acțiunea voluntară fiecăruia dintre eroi, cu conflictele lor multiple sau în destinul (destul de frumos dealtfel într'o vreme când toate obiectele n'au decât valoarea înscrisă în factura comercială) în destinul care a luat forma unui inel, și pe care un om îl poartă, ca pe o eleganță, la degetul cel mic al mâinii stângi.

Când am zis că domnișoara Archip are geniu, eram îndârjiți. Gândindu-ne la personagiile atât de bine desenate (chiar când sunt secundare) la câteva fragmente de scene într'adevăr mișcătoare și reale (restul bălăcește în literatură) vom zice că d-ra Archip va avea talent, — și ne pare bine.

Trebue să remarcăm jocul d-nei Lili Popovici-Dominic.

Am vroi să scriu câteva pagini; dar desi voim nu putem — din pricina colegilor noștri din această revistă, care au multă literatură de publicat. Indicăm numai că la un trup modest, d-na Lili Popovici oferă un cap cu linii mari și umbre distinct puse, sub buza de jos, în obraji (între maxilare, când vorbește) iar toată forța ei de expresiune e mai cu seamă în distanța de la pleoapele de jos la sprâncene, pe care le ridică și le lasă — ad vârate extazuri, adevărate coșaruri. Dacă mai adăogăm la toate acestea o voce ca de flaut, ale cărei note de jos sunt adevărate pipăiri de suflet dacă nu chiar tăcute și adânci mușcăături, trebue să întrebăm cu tărie, de-ar fi să fim dezagreabili oricui, cum de o asemenea acțiță apare anul acesta, de-abea acumă pe scenă?...

F. ADERCA.

A APĂRUT DE

HORTENSIA P.-BENGESCU

FEMEIA ÎN FAȚA OGLINZII

ED ALCALAY & CALAFATEANU

PREȚUL 18 LEI

CRONICA ARTISTICĂ

IPOLIT STRÂMBU *) ȘI N. VERMONT **)

Criticului cărui a fi va reveni sarcina de-a judeca mai de aproape și mai amănunțit opera pictorilor noștri din vechea pleiadă, îi va fi dat să găsească, chiar, la cei mai de frunte dintre ei, neegalități și contradicții surprinzătoare.

În aceeași ordine de idei vor fi necesare, poate, și studii speciale asupra influenței artelor noi, de care n-au fost cruțate nici cele mai fixate atitudini picturale. Aceste influențe sânt de diferite naturi. Uneori printr-o trecere succesivă prin diferite etape care se îndepărtează treptat de genul inițial, alteori oscilând cu reveniri ori infiltrându-se imperceptibil sub forma dela obârșie, ori — înfârșit — făcând două paralele din activitatea artistică, aceste influențe fac totdeauna dovada unei indoeli, fie ea cauzată de o covârșitoare putere — cea ce n'ar fi cazul modernismului — fie de o inconsistență a atitudinii — cea ce n'ar fi cazul d-lui Ipolit Strâmbu, — fie înfârșit din pricina acelei nevroze moderne firești, și copleșitoare, de pe urma căreia însăși natura exterioră și-a pierdut partea de colaborare în opera de artă.

Ori cari ar fi însă motivele, aceste influențe se resimt și cum în unele cazuri ele iau înfățișarea unor derogări evidente dela conduita pictoricească obișnuită — și e cazul d-lui Strâmbu — ele trebuiesc cel puțin notate dacă spațiul și timpul nu ne pot permite o studiere care să explice aceia ce pare neegal și discordant.

În actuala expoziție a d-lui Strâmbu, anume lucrări fac figură aparte și despre ele nu putem vorbi. În penelul care a pictat aceste schițări — moderne și prin colorația și prin desenul lor — nu recunoaștem penelul pictorului care ne-a dat acele desăvârșite efecte de lampă care l'au consacrat la „Tinerimea Artistică” și mai ales acele modelate nuduri cărora numai încadrarea în muzee le poate da o răsplată potrivită.

*) Maison d'Art Str. Corăbiei 3.

**) Atheneul Român.

În schimb, restul expoziției de acum, ne pune în fața vechiului pictor, caracterizat printr'acea știință a desenului de care prea puțini artiști actuali mai au parte.

Sunt acolo atitudini construite cu o justetă a proporției și a mișcării și o armonie a liniei pentru care d. Strâmbu va rămânea totdeauna o pildă vrednică de urmat. Iar de asupra, o pastă de culoare așezată cu un penel vîguros și curat, cam academică poate, dar de un academism de cea mai bună speță, cald și insinuant, armonizat și compus cu suflet și dibăcie complectează cu cinste ansamblul chibzuit al cadrei.

D-l N. Vermont, în ghețaria pe care reaua voință ori inconștiența domnilor dela Atheneul Român l-a pus-o la dispoziție, a deschis și anul acesta o expoziție în care, aceleași calități și aceleași defecte din anii trecuți, vin să facă dovada că d-sa trebuie să se hotărască odată a rămânea în compoziție chiar cu riscul de a renunța la expoziții anuale.

Căci în definitiv atâtea schițe și atâtea fragmente, nu pot adăoga nimic reputației sale și rămânând mereu la același treaptă — fără să bage de seamă — dă prilej unei banalizări lente dar distrugătoare.

Și-ar fi păcat.

D-l Vermont a spus și mai are de spus lucruri frumoase în compoziția de mare stil. Are pentru asta toate calitățile. Meșteșugar destoinic și stăpînind desenul până la virtuozitate, d-sa ne dă de astă dată doar un singur tablou de merit: „*a cărciumă*”.

E acolo un tot încheșat și deplin pentru aceia ce vrea să fie, încât pare o calitate chiar lipsa de culoare. De altminteri aceeași lipsă de culoare e una din caracteristicile d-lui Vermont.

Oăci d-sa nu este de fapt un pictor. Pentru d. Vermont culoarea e doar o anexă a desenului și nu există decât pentru a complecta. Prin ea însăși nu trăește și nu poate trăi așa cum trăește desenul, de sine stătător.

Chiar în cele câteva peisagii pe care le expune și unde culoarea pare a avea o relativă finețe, ea este de fapt ceva necomunicativ, ceva voit și știut, pus cu chibzulală desigur, dar numai cu atât.

Banalitatea aquarelelor d-sale face dovada celor spuse mai mai sus tocmai prin aceia ce ele trebuiesc să fie, adică întâi culoare și-apoi desen, sau, dacă voîți, mai degrabă desen prin culoare.

VICTOR ION POPA.

Emil Dorian.—Cu toată rezerva, pe care ne-o impunem față de literatura publicată în propriile noastre coloane, debutul d-lui Emil Dorian nu poate trece fără a fi salutat cu o adâncă satisfacție. D. Dorian pășește la lumină cu o maturitate de simțire și de realizare atât de definitive încât s'ar putea spune că și crează un gen (*Cântecul de leagăn* al d-lui Bucuța fiind niște încercări numai în parte izbutite) și îl și epuizează prin atingerea perfecției. Copilul până la vârsta de un an și-a găsit, în sfârșit, un poet; și cum la această vârstă viața se reduce numai la fiziologie, era fatal ca poetul să fie un doctor. Mișcările copilului au nimerit în d. Dorian nu numai un observator minuțios dar și o sensibilitate de părinte remarcabilă ce se realizează în imagini de o grație, frăgezime și uneori ingeniozitate fără echivalent.

E. I.

Problemele religioase și Rusia bolșevică. — Pe cale religioasă se discută acum reînceperea influenței occidentale asupra haoticii Rusii bolșevice. Sub ce formă însă, de oarece preoții sunt atât de rari și cei câți mai există nu au nici o autoritate morală?

Episcopul unit din Lwow preconizează ideea de a se încerca această influențare prin preoții uniți. Aceștia fiind mai aproape de ortodoxism și permițându-li-se să se abată dela legile celibatului ar fi mai aproape de sufletul poporului rus și de tradițiile lui.

Dimpotrivă, Monseigneurul de Ropp, arhiepiscopul de Mohilew,

crede că prin catolicismul român — care incontestabil se bucură de o mare autoritate morală — s'ar ajunge mai degrabă la rezultatul dorit. Pentru moment, tot în scopul de a nu lovi prea brusc tradiția populară rusă ar fi să se admită, cu aprobarea papei, biritualismul oficerii serviciului dumnezeesc.

Alături de această incuviințare temporară ar fi și aceea a căsătoriei preoților, de obținut și dela Sf. Scaun, în interesul acestei propagande religioase, care poate duce la frumoase rezultate practice.

Rusia este de data asta vânată pe alte căi și cu alte arme: cele cari lovesc de-adreptul în cele mai sensibile puncte ale sufletului popular. De fapt, o cestiune de speculație și aceasta, încercată după nesuccesul tratativelor directe a supra reluării relațiilor politice și comerciale.

Iarăși târgul de mostre din București. — D-l Léon Thévenin se ocupă într'un articol din *Revue bleue* de târgul de mostre din toamna aceasta. Reținem insistența cu care autorul articolului — d. Thévenin trăiește printre noi — atrage atenția cercurilor comerciale franceze asupra desavantajilor acestei ușurințe grăbite cu care se trece peste și mai ales prin România. Expoziția de anul acesta dovedind că la rigoare țara noastră ar putea trăi și prin ea însăși, Franța are de învățat multe: specula cu valuta, dorința de a câștiga repede și mult în afaceri grabnic încheiate și sfârșite, nesocotirea drepturilor de a fi tratați mai cu încredere și mai pe îndelete ale oamenilor de afaceri del

noi, în fine ignorarea pare-se voia a lucrurilor ce ne privesc — nu e mult decând nu se ştia în ce ţară e capitala noastră — totul contri-bue la înstreinarea simpatiiilor române de ţara cea mai iubită până la un moment de românii

Cartea franceză speculată fără margini, ţine şi ea departe pe cel care până mai deunăzi se hrănea din ea. Aceste împrejurări contri-bue la creşterea influenţei comer-ciale ba chiar culturale a ţărilor cu cari am fost în război şi cu cari Franţa se găseşte şi azi în duşmănie.

Constatarea acestor adevăruri este de natură îmbucurătoare. Fă-cută de noi, ar fi părut interesată. Venită dela alţii ar putea fi serios luată în seamă, aceasta spre binele ambelor ţări.

— Vajnicul deputat basarabean Ion Buzdugan, despre a cărui activi-tate politică cu tendinţe de luptă de clasă auzim din ziare, şi des-pe a cărui activitate poetică ne-am ocupat chiar în *Sburătorul*, ne dă un volum de *Cântec din Basarabia* (1906—1916—1921). In-teretul cărţii nu poate scăpa ni-mănui, nu numai pentru valoarea ei folcloristică şi chiar poetică, ci şi pentru documentarea stării su-fleteşti a Moldovenilor dintre Nis-tru şi Prut. Ea vine să dărâme a-parenţele de mulţumire a poporu-lui nostru sub domnia ţărilor, pe care o exploatează unii agitatori politici din afară şi chiar dinăun-tru; paradisul regimului rusesc a devenit o simplă armă electorală împotriva soldatului, jandarmului şi administraţiei româneşti. Apo-logiştilor trecutului, li se poate arăta colecţia de poezii populare

a d-lui I. Buzdugan, din care se vede realitatea tragică a sufletului românesc sub domnia cnutului.

Comedia adolescenţii este titlul unei cărţi a d-lui Paul Mihăescu, care are particularitatea de a fi însoţită de o prefaţă a d-lui Radu D. Rosetti, cu data din 1897. De altminteri, întreaga colecţiune de articole şi fragmente se resfiră pe spaţiul de timp dintre 1897-1921. În aceste condiţiuni, nu ne aşteptăm la ceva consistent şi unitar; cartea e, în adevăr, adolescenţă prin abus poetic şi sentimental. Nu este totuşi lipsită nici de stil, nici de intenţii. Venind la timp, adică în preajma celor douăzeci de ani, ea ar fi conţinut promisiunea unui scriitor.

Un nou academician: Joseph Bédier. — Savantul cercetător al *legendelor epice* franceze a fost prim-it la Academia franceză în locul rămas vacant prin moartea lui Edmond Rostand.

Vorbind de opera înaintaşului său, Joseph Bédier s'a ocupat de cei 4 eroi ai lui Edmond Rostand: Joffroy, Cyrano, Aiglon şi Chantecler, totuşi având comun sufeteşte goana după visul imposibil. Joffroy a fost trădat, Cyrano nu a fost iu-bit, Aiglon a fost legănat de o în-treită iubire, Chantecler nu are ni-mic de dorit.

A răspuns Barthou, făcând elo-gul lui Joseph Bédier, reconstitui-torul celor mai scumpe legende franceze, primul care a demonstrat fondul francez al acestui epos po-pular socotit de mulţi ca germanic.

Trecând la Rostand a schiţat cu precizie genul acestui poet timid oridecâteori se vorbea cu laudă de geniul şi de cariera sa poetică.

CITITI „BIBLIOTECA UNIVERSALA”

Care publică opere literare, științifice, pedagogice, de utilitate publică etc., etc., scrise de cei mai de seamă scriitori români și străini, clasicj și contemporani.

**Se pune în vânzare câte 3 volume
pe săptămână**

PREȚUL FIECĂRUI NUMĂR LEI 1.-

AU APARUT:

No.	1— 3	<i>L. Rebreanu</i> , Norocul	Lei 3.-
”	4— 4	<i>H. C. Andersen</i> , Grădina raiului . . .	5.-
”	9—11	<i>I. Petrovici</i> , Simțiri rostite . . .	3.-
”	12—14	<i>Al. T. Stamatiad</i> , Poemele în proză ale lui Baudelaire	3.-
”	15—17	<i>E. Lovinescu</i> , Portrete literare . . .	3.-
”	18—25	<i>Al. Dumas-fiul</i> , Dăma cu Camelii Roman	8.-
”	26—29	<i>V. Alexandri</i> , Fântâna Blanduziei, cu o prefață de E. Lovinescu . . .	4.-
”	30—33	<i>Voltaire</i> , Prințesa Babilonului, Ro- man. Traducere de Mihail Ior- gulescu	4.-
”	34—38	<i>V. Alexandri</i> , Ovidiu, cu o pre- față de E. Lovinescu	

De vânzare la toate librăriile din România-Mare

Editura „ANCORA” Alcalay & Calafateanu — București, Str. Smârdan, 4

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

♦ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ♦

Sucursale : BUCUREȘTI — Str. Lipscani, 22 și Calea Victoriei, 110

In țară : Ploești, Buzău, Galați, Brăila, Focșani, Constanța,
 Temișoara, Brașov, Cluj, Cernăuți, Chișinău, Oradea-Mare,
 Arad, Târgul-Mureș, Râmnicul-Sărat, Pitești, Craiova,
 Turnu-Severin, Târgoviște, Botoșani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăți pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame și Domni

♦♦♦ Prețuri mai eftine ca oriunde ♦♦♦

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE**La PALATUL NOUȚĂȚILOR**

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI :: LENA-

JURI :: PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIA]

: GALANTERIE :

Mare Raion de

FURNITURI de MODE

INCĂLȚĂMINTE, etc.

Prețurile excepționale

: Gastați delicatele :

produse ale

BONBONERIEI ::**:: RENAISSANCE**

cari se găsesc în detalii la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

și la toate sucursalele

MISSIR

DIN ȚARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45